

el darrer quart del S. VIII, encara anomenada Santa Maria de Vallespir, no fou establerta en el lloc actual d'Arles, ans en el de les antigues termes Romanes dites *Els Banyes d'Arles*. És necessari tenir present aquest fet essencial per localitzar les diverses denominacions que ens lliuren els textos de l'època carolíngia.

Tampoc en les formes arcaïques ni en el terreny etimològic hi hagué res en comú entre el nostre *Arles* i l'oc. *Arlet*, ni mai no ha tingut *-s* el nom de la ciutat rodanesa fins que pedants del Nord li han penjat aquest adorn cacogràfic. En provençal els trobadors l'anomenen *Arle* —mai amb *-s* (cas oblic ni recte), o bé *Arlet*: Guilhem de l'Olivier d'Arle, és un trobador autor de les coblas esparsas, en què dialoga amb el Comte Raimon de Tolosa (Appel, *Cbrest.*, § 110, c, f); «lo rey Loïs partí de la sieutat d'Arle --- dessemulat de vestirs ---» *Cròn.* de Boysses, S. XIV (*PSW* II, 138). No cal dir que la *-t* final s'ha emmudit en provençal modern com la final de tots els mots (*abrassà, perdu, po(t)*), però encara sonava a la fi del S. XIV: car encara en l'any 1385 la vila del Roine es deia «loci d'Arlet de Prohensa». Mentre que el nostre llavors és *Arulae, Arularum*, i el nostre, amb *-t* no es troba mai per mai.

CONCL. ETIM. L'origen dels dos parònims no té res a veure un amb l'altre. El del Roine provenia d'ARELATE, mot cèltic ante-proparoxíton: de la prep. ARE 'prop i a l'Est de (tal o tal lloc)', combinada amb un LATE, mot cèltic que degué tenir un sentit com 'aiguamoll': irl. *lathach* (Stokes). Hi ha *Arelate* en Cèsar, Suetoni, Ausoni, Mela i Plini (*Arelas* isolat, només en el tardà Prudenci, i és forma secundària analògica de *nostras, -tratis*); en grec la vacil·lació accentual entre *Αρελάτε* d'Estrabó (bis), i *Αρέλατεν* de Ptolemeu, ja és també indicatiu que en cèltic no era un ni altre, però sobreestrúixols no existien en grec i per tant calgué adaptar a aquest fet l'accentuació del nom gàllic; veg. M-Lübke i Ant. Thomas, millor que Holder. Accentuació ante-proparoxítona com en ARE-KRITA (> *Agreda: Top. Hesp.* I, 83-84). *Arle* en efecte es troba ja al començ del delta del gran riu: allà on se separen el Gran del Petit Roine (*Rose*) i comença la Camarga, amb l'Estany del Vacarès, on es formen nombrosos estanys com el «Grand Mar», de Saliers, i més enllà vénen els estanys innombrables d'Aigues-Mortes.

Doncs: ARE-LATE 'a l'Est² dels estanys'. El gentilici fou per tant ARELATENSIS, que ha donat el prov. *arlatén(c), -tenca*, amb tractament mig-savi de la *-T-* intervocàlica, com *vinatier, logatier*.

El cat. *Arles* no pot tenir, doncs, res a veure amb ARELATE, ni amb aquell *Arelas* excepcional i tardà, puix que prové d'una base ARÛLAS. Almenys provisionalment escau atènyer-nos al II. ARÛLA, diminutiu de ARA posat en plural, amb el sentit de 'altaret', 'petita ara'. El diminutiu ARÛLA està ben documentat des de Ciceró i inscripcions, sigui en sentit estricte, o en el de «platebandes gazonnées» (Plini). Els monjos que s'adrecen a Lluís el Piadós demanant-li protecció (segons el precepte de 821) no podien fer gaire més que erigir

altarets, taules de culte o meses petites; i si per això aprofitaren les restes d'uns antics fànams pagans, no feien sinó seguir les tradicions universals de les basíliques de l'incipient cristianisme. A les Termes d'Arles comptaven, de més a més, amb l'imposant edifici de les Termes —sens dubte ple d'altarets consagrats a les senegles KANTAS NISKAS, a qui els devots demanaven SRUETE 'rageu, fluïu', des d'abans del gran edifici que hi pogué fer construir August quan, tornant de les guerres cantàbriques, hi reposà vora els Πυρήνης ὕδατα, segons un epigrama de Crinàgoras de Mytilene (*EntreDL* II, 143).

Deixem en segon terme com a menys fundada, si bé susceptible de sumar-s'hi, en convergència amb aquesta, la teoria que he deixat apuntada s. v. *Ares* (nota preliminar, abans de (1)).

Homònims, que en part tindran etimologia verament relacionable (potser no ben igual): «arroyo *Arilas*» prop de Gistain (vall de Gistau, mapa Schrader). *Val d'Arilas*, i *Piz Arlas*, en els Grisons, a l'alta Engadina, i a la Val Poschiavo, junt amb diversos *Arela* a Davós i Hinterrhein (Planta-Schorta); i un *Val d'Arilas* que hi afegí Jud (*VRom.* VI, 378) relacionant-ho potser amb un *Arlachas* (< -ASKAS, -ISKAS?). Hidrònims: ARURA afl. esq. de l'alt Rin, que ha donat l'*Aar*: era *Arula* en doc. de 1155 etc.; però també hi hagué *Aarros* en Heròdot (IV, 48.2), afl. esq. del Danubi (Krahe, *Uns. Ält. Flussnamen*, 47); i l'*Arl*, prop de Salzburg, que era *Arla* en doc. de 943 (ibid., p. 47). En fi, com homònim de Arle del Roine hi ha un *Arlate* a la prov. de Como (Flechia, p. 77).

Arletes és una gran vall en te. de Conat (xxvi, 84); antigament *Arletas* 1266 i 1395 (Alart, *Bu. Soc. Agr. PyrOr.* 83, i *Doc. Geogr. Hi.* 27). Ponsich, 102, hi afegeix dades de 1266 i 1395. Aquí potser no faríem bé de descartar tant completament l'equació etimològica amb l'ARELATE cèltic, vista la fòbia rossellonesa als esdrúixols (< *Arlete?*). Però és cert que existint també un *Arlelles* a Corsavi (Ponsich, *Top.* 77), *rivo Arlellas* 1001 i *aqua A-* 1531, hem de reconèixer, com a més probable, que tots dos siguin post-topònims d'*Arles de Tec* a la manera de *Caldetes/Caldes, Girolla/Girona*.

¹ Notem que és un barbarisme anomenar «*arlésiens*» o traduir en català «*arlesians*» (com han fet alguns) les coses d'*Arles*. L'únic gentilici del nostre *Arles* és *Arlès, -esa, -esos, -eses*, com ja van observar Gilliéron i Edmont (*ALF*). Quant a la ciutat occitana ha estat sempre *Arle* modernament, i abans *Arlet*; amb gentilici *arlatenc*. Aplicar la *-s* d'*Arles* a aquella noble ciutat provençal i romana fou mera grafia bàrbara més franchimanda que francesa: confusió recent dels Daudet, Berlioz i Tartarin; ni més ni menys que la *-s* solecista de Prades per Prada, o els disbarats *Formigueres, Carlite, Pamiers, Boule, Costoges* etc. —² Per al significat 'a l'Est de' com a propi de ARE- en els topònims cèltics, veg. Kuno Meyer, en *Sitzungsbeichte Akad. Berlin* 1919; i les meves notes de *Top. Hesp.* I 83-84, II 273-4, i *Btr. z. Nfg.* 1973, 207. Era convenient donar l'etimologia de